

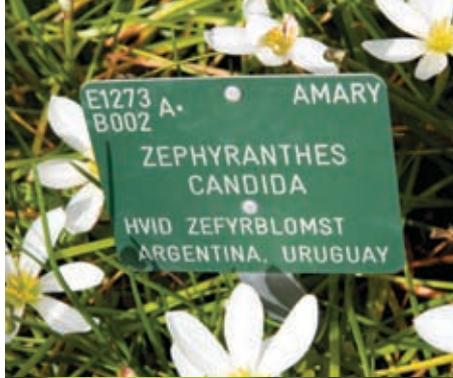
BOTANISK HAVE

UDVIKLINGS- OG
FORNYELESPLAN
2009 UDARBEJDET AF
LANDSCAPE VISIONS & STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM

UDVIKLINGS- OG
FORNYELESPLAN
2009 UDARBEJDET AF
LANDSCAPE VISIONS & STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM

	INDHOLD	
1.0	FORORD	3
2.0	INDLEDNING	5
	Statens Naturhistoriske Museum (SNM)	5
	Botanisk Have er omdrejningspunkt for SNM	5
	Botanisk Museum nyt velkomstcenter	7
	Observatoriet og dets friarealer	7
3.0	MÅLSÆTNING	9
4.0	HISTORIE	11
5.0	GRUNDLAG FOR ISTANDSÆTTELSE	19
	Locus amoenus og genius loci	19
	Indsatsområder	19
	H.A. Flindts planer og Johan Langes vejviser	23
6.0	UDVIKLINGSPLANENS INDSATSOMRÅDER	25
	Stier	25
	Hovedindgangen	26
	Stauedekvarteret	27
	Nyt kvarter til lægeurter og andre nytteplaner	27
	Materialeplads	28
	Stenhøjene	28
	Området syd for Palmehuset	29
	Søen	30
	Det danske kvarter	31
	Stenparti/morænelandskab	32
	Ny grotte	32
	Observatoriehøjen	32
	Havens plantninger	33
	Inventar	34
	Områder uden for udviklingsplanens rammer	35
	Belysning	35
	Designprogram for SNM	35
7.0	ØKONOMI/TIDSPLAN	37
8.0	ANVENDT LITTERATUR OG UNDERSØGTE ARKIVER	38

PLAN BOTANISK HAVE – UDVIKLINGSPLAN 2009
MÅL 1:2000

FORORD

Statens Naturhistoriske Museum (SNM), Københavns Universitet, fik i november 2008 midler fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal med henblik på udarbejdelse af en udviklingsplan for Botanisk Have i København.

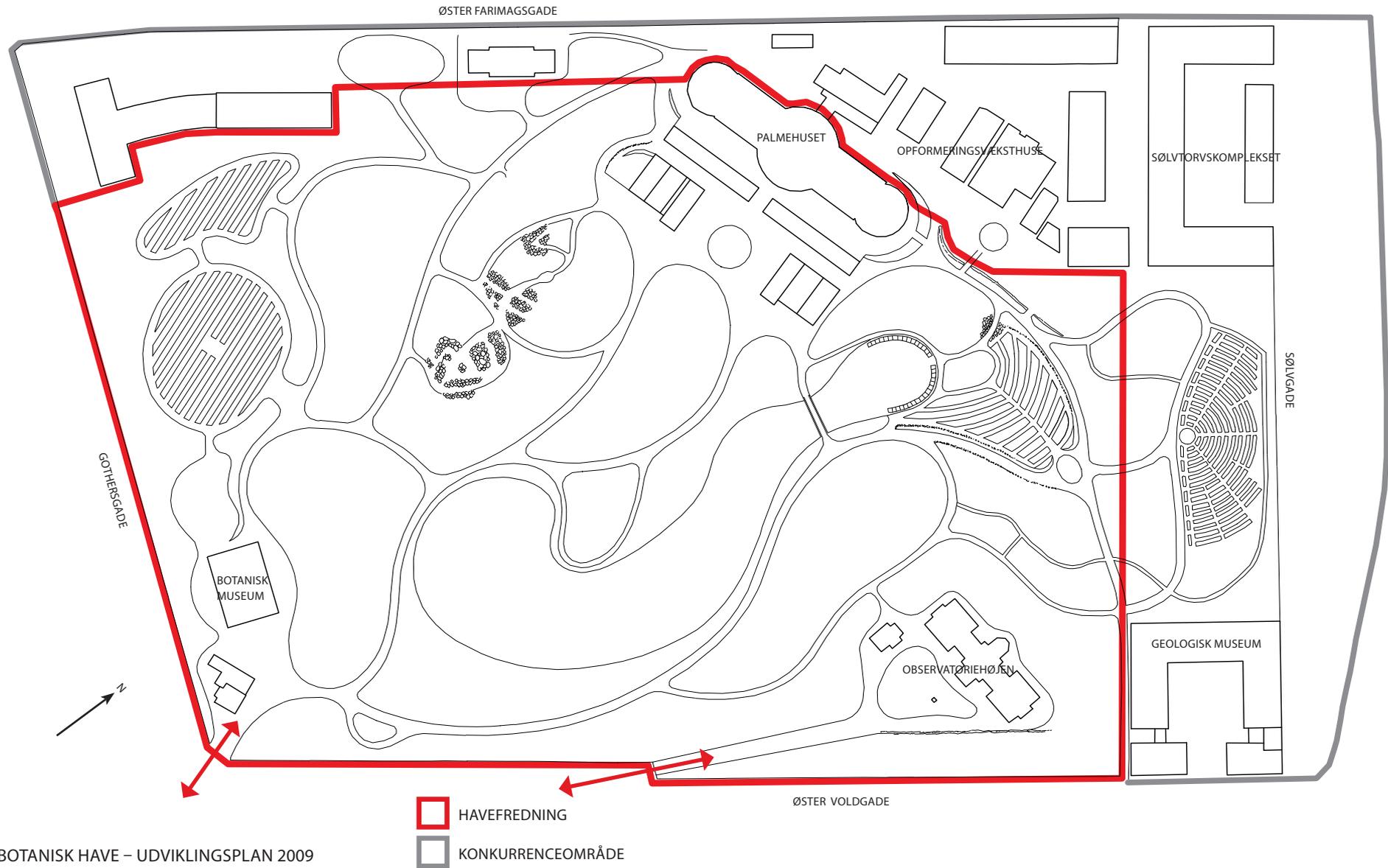
Nærværende udviklingsplan skal danne grundlag for en ansøgning til fonden om midler til istandsættelse af haven.

Planen er udarbejdet af firmaet Landscape Visions ved landskabsarkitekt Jens Hendeliowitz i tæt samarbejde med direktør Morten Meldgaard, SNM, driftschef for Botanisk Have Flemming Larsen og samlingschef Henning Knudsen.

Alle medarbejdere ved Botanisk Have, såvel det videnskabelige personale som havens gartnere, har bidraget engageret og positivt til udarbejdelse af planen.

Herudover har SNM's ledelse og Universitets- og Bygningsstyrelsen ligeledes bidraget engageret og positivt i arbejdet for at få afdækket mulige placeringer af en ny udstillingsbygning i haven i forbindelse med sammenlægningen af Geologisk Museum, Zoologisk Museum, Botanisk Museum og Botanisk Have.

Jens Hendeliowitz, april 2009

INDLEDNING

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM (SNM)

Med den nye museumslov af juni 2006 besluttede staten at samle de naturhistoriske museer Zoologisk Museum, Geologisk Museum, Botanisk Museum og Botanisk Have under Københavns Universitet i Statens Naturhistoriske Museum (SNM).

Ifølge lovens § 9 har SNM ansvaret for, at

- museerne for den danske naturs vedkommende skal anlægge og opretholde repræsentative samlinger.
- museerne skal synliggøre og perspektivere samlingerne ved deltagelse i internationalt samarbejde.
- museernes samlinger skal danne grundlag for forskning og for museernes alment oplysende virksomhed.

Efter lovens vedtagelse har Københavns Universitet besluttet at samle museet på arealet omkring Botanisk Have afgrænset af Øster Voldgade, Sølvgade, Øster Farimagsgade og Gothersgade. Det vil dels ske i den eksisterende bygningsmasse, dels ved opførelse af en ny udstillingsbygning, såfremt det ikke er muligt at skabe de tilstrækkelige og nødvendige faciliteter, der kræves af et tidssvarende, fremadrettet og dynamisk museum.

Det har været af afgørende betydning for udarbejdelse af udviklingsplanen for Botanisk Have, at de kommende udstillings- og ombygningsplaner for museet skaber en naturlig sammenhæng med haven, men uden at det får konsekvenser for den fredede have.

Der har derfor sideløbende med arbejdet på udviklingsplanen været afholdt en række møder med universitetets ledelse, Universitets- og Bygningsstyrelsen, SNM, Københavns Kommune og Kulturarvsstyrelsen for at skabe enighed om, hvor en ny bygning kan placeres i haven.

Desuden har der været afholdt en række møder med Københavns Kommune, Statens Museum for Kunst, museet på Rosenborg Slot, Østre Anlæg og Kongens Have for at koordinere og sikre en fremtidig sammenhæng mellem de øvrige museer og parker i området.

Der har ved alle møder og i diverse arbejdsgrupper været et stort engagement og en positiv og konstruktiv vilje til at skabe de bedst mulige rammer for udvikling af SNM, nabo-museerne og de omkringliggende parker.

BOTANISK HAVE – OMDREJNINGSPUNKTET FOR SNM

Der er bred enighed om, at Botanisk Have er omdrejningspunktet for SNM, og at haven skaber de bedste muligheder for at formidle en sammenhæng mellem de naturhistoriske museers samlinger og 'naturen' uden for dørene. Samtidig ligger haven som en juvel i hjertet af storbyen. Den har en nærmest magnetisk tiltrækningskraft på byens borgere og turister, og vil uden tvivl give en afsmittende effekt på museernes besøgstal, når sammenhængen mellem museerne og haven bliver mere synlig og tilgængelig. Der er ligeledes stor respekt og forståelse for bevaring af de kulturhistoriske, videnskabelige og rekreative værdier i Botanisk Have.

OBSERVATORIEHØJEN

Konklusionen på alle disse møder er nu, at der på alle niveauer i staten og Københavns Kommune er konsensus om, at en eventuel ny bygning skal placeres i havens randzone, således at de fremtidige udbygningsplaner ikke senere kolliderer med en istandsættelse af Botanisk Have. Der er samtidig skabt enighed om, at en modernisering af de faciliteter, som er nødvendige for, at Botanisk Have kan fungere som en moderne og fremtidsorienteret videnskabelig have, inddrages som en integreret del af de kommende ombygnings- og udbygningsplaner for det samlede SNM. Her tænkes på en modernisering af nødvendige gartnerfaciliteter, maskinrum, faciliteter for det videnskabelige personale og modernisering af opformeringsvæksthuse, som er nødvendige for at opretholde de videnskabelige samlinger og udstillinger i det store væksthuse og de øvrige udstillingsvæksthuse m.m.

BOTANISK MUSEUM NYT VELKOMSTCENTER

Der er også tanker om, at samlingerne i Botanisk Museum, som er beliggende ved indgangen Øster Voldgade/Gothersgade, flyttes og integreres i det nye museumskompleks. Herved frigøres den fredede bygning, som ønskes indrettet til et nyt velkomstcenter med skoletjeneste, café m.m. Det lille portnerhus moderniseres og indrettes til butik. Dermed får denne centralt beliggende indgang en hårdt tiltrængt 'ansigtsløftning' og en mere venlig og imødekommende fremtoning.

OBSERVATORIET OG DETS FRIAREALER

Observatoriebygningen og dens omgivelser har Københavns Universitet som en smuk gestus over for museet besluttet at lade indgå i museumsplanerne som en udvidelse af Botanisk Have.

Der er bred enighed om, at friarealerne omkring observatoriet skal integreres som en del af Botanisk Have. Haven mangler arealer, som ikke udnyttes i videnskabelige sammenhænge. Den har i mange år manglet passende arealer, hvor bl.a. børnehaver og skolebørn kunne samles og slå sig ned i græsset for at spise frokost. Det er imidlertid uforeneligt med havens målsætninger. Derfor er dette areal velegnet til disse formål, hvor aktive børn kan lege, inden de introduceres til haven for at få indblik i botanikkens forunderlige verden.

Der var herfra tidligere en helt utrolig udsigt ind over byen, med Marmorkirkens kuppel mod syd, spirene fra Rosenborg Slot, Rundetaarn og Vor Frue Kirke mod vest, som ønskes genskabt.

Ved at integrere arealerne omkring observatoriet i Botanisk Have vil haven samtidig få en ny ind- og udgang umiddelbart over for Rosenborg Slot, og dermed skabes bedre sammenhæng mellem museerne og haverne.

MÅLSÆTNING

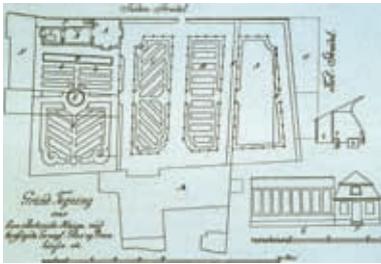
Målsætningen med udviklings- og fornyelsesplanen for Botanisk Have har været at tilvejebringe et grundlag for istandsættelse af haven, der sikrer, at

- Botanisk Have fremover kan opfylde museumslovens krav til forskning, uddannelse og formidling.
- Botanisk Have fremover forbliver en grøn oase for publikum, men med de begrænsninger kravene til forskning og undervisning måtte stille til publikums frie færden i haven.
- Botanisk Have fremover får tilført tilstrækkelige økonomiske og personalemæssige resurser, som er nødvendige til pleje og vedligeholdelse af haven efter en istandsættelse.
- Botanisk Have efter istandsættelse fremstår som et havehistorisk dokument over dansk havekunsts formåen i slutningen af 1800-tallet på baggrund af landskabsgartner H.A. Flindts planer for haven og havens daværende konstituerede direktør Johan Langes *Vejviser i Universitetets nye botaniske Have*, 1875.
- Botanisk Have til stadighed er en moderne og dynamisk have, der kontinuerligt tilpasses samtidens krav til undervisning, forskning, formidling og tilgængelighed med respekt for havens fredninger og oprindelige idégrundlag.

Som nævnt i indledningen sikrer enigheden mellem Statens Naturhistoriske Museum (SNM), universitetets ledelse, Universitets- og Bygningsstyrelsen (UBST), Kulturarvsstyrelsen, fredningsmyndighederne og Københavns Kommune, at istandsættelse af haven kan realiseres uafhængigt af museets kommende udbygningsplaner.

PLAN BOTANISK HAVE 1874 – EKSISTERENDE FORHOLD (JOHAN LANGES VEJVISER)
MÅL 1:2000

DEN FØRSTE HAVE, CA. 1600

HISTORIE

I 1874 var Ny Botanisk Have i København endelig en realitet efter mange års forhandlinger. I foråret var de fleste anlægsarbejder færdige, den 1. juni kunne haven afleveres til universitetet, og den 9. oktober 1874 blev haven åbnet for publikum.

Efter vedtagelse af Danmarks Riges Grundlov i 1849 var staten meget optaget af at forbedre danskernes uddannelsesniveau og den almene folkeoplysning. Også befolkningens sundhed var højt prioriteret, og man anlagde i sidste halvdel af århundredet en lang række parker i de store købstæder og byer. Interessant, at staten dengang havde forståelse for, at bedre adgang til rekreation i naturen og adgang til parker i byerne øger folkesundheden.

Med nedlæggelse af forsvarsværkerne omkring København blev store dele af voldterrænet fra Kastellet over Øster Vold, Nørre Vold til Vester Vold omdannet til rekreative arealer. Øster Vold blev omdannet til den offentlige park Østre Anlæg og Nørre Vold omlagt til Ørstedsparken. Mellem de to nye voldparker blev arealet omdannet til Botanisk Have. Der var i begyndelsen kun begrænset offentlig adgang, fordi denne park var dedikeret til forskning og uddannelse af botanikere, læger og farmaceuter ved universitetet. Det var således primært en park, som skulle tjene videnskabelige og uddannelsesmæssige formål. Dette formål tjener Botanisk Have stadig i dag 2009.

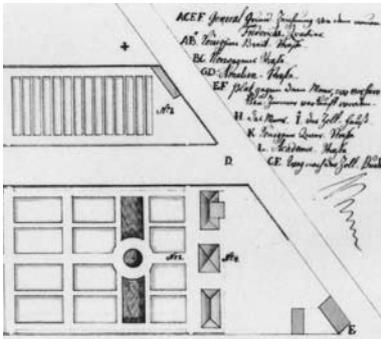
Helt tilbage til 1857 nedsatte universitetets konsistorium en komite, der skulle tilvejebringe planer for en ny botanisk have i København. I anlægsårene 1871-1874 bestod komiteen af den eksisterende botaniske haves fungerende direktør Johan Lange, professorerne A.S. Ørsted og Japetus Steenstrup, botanisk gartner Th. Friedrichsen og Kvæstor

Gede. Endvidere var brygger J.C. Jacobsen som formand, slotsgartner ved Rosenborg Slot Tyge Rothe samt landskabsgartner Henry August Flindt tilknyttet komiteen.

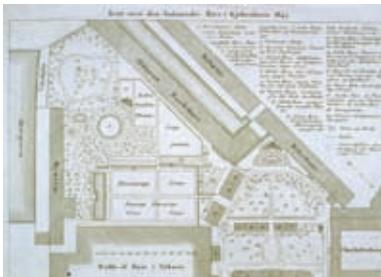
Komiteen lagde stor vægt på, at haven blev udformet som et smukt parkanlæg efter æstetiske og landskabelige principper. Ud over de videnskabelige og undervisningsmæssige formål skulle den også tjene formålet som en rekreativ park for byens borgere med alment oplysende informationer og viden fra botanikkens verden.

Landskabsgartner H.A. Flindt (1822-1901) skulle i tæt samarbejde med komiteen stå for udformning af haven. Han var en af datidens mest ansete landskabsarkitekter og havde de bedste forudsætninger for at udføre opgaven. Han var udlært gartner i Fredensborg og Rosenborg slotshaver og arbejdede efter sin gartnereksamen i 1844 et par år ved den berømte have på Bregentved Gods. I årene 1846-1851 videreuddannede han sig bl.a. i Tyskland, Frankrig og England, hvor han i en periode var ansat ved The Royal Botanic Gardens, Kew i London. Han blev i 1877 udnævnt til haveinspektør for De kongelige Haver, hvor han endte sin karriere i 1901.

Han åbnede egen tegnestue efter hjemkomsten fra sin udlandsrejse og var landets første privatpraktiserende landskabsarkitekt. I årene forinden arbejdede han på Botanisk Have havde han tegnet og realiseret forslag til omlægning af en omfangsrig række kendte store herregårdshaver, privatshaver og offentlige anlæg. Han fik senere også realiseret planer for omlægning af voldterrænet til Ørstedsparken og haveanlægget omkring Statens Museum for Kunst.

DEN ANDEN HAVE, CA. 1752

DEN TREDJE HAVE, CA. 1778

DEN FJERDE HAVE, 1874
(DEN NY BOTANISKE HAVE)

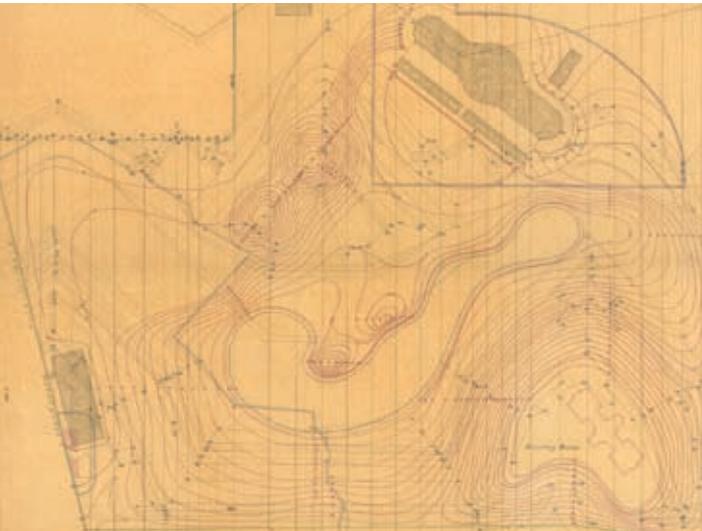
PLAN BOTANISK HAVE CA. 1871 – FLINDT
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE CA. 1872 – FLINDT
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE 1872 – FLINDT
MÅL 1:4000

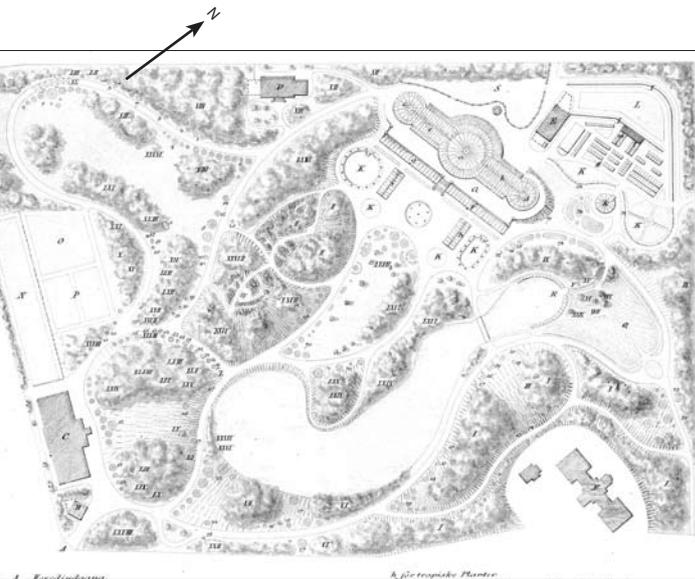
PLAN BOTANISK HAVE CA. 1873 – FLINDT
MÅL 1:4000

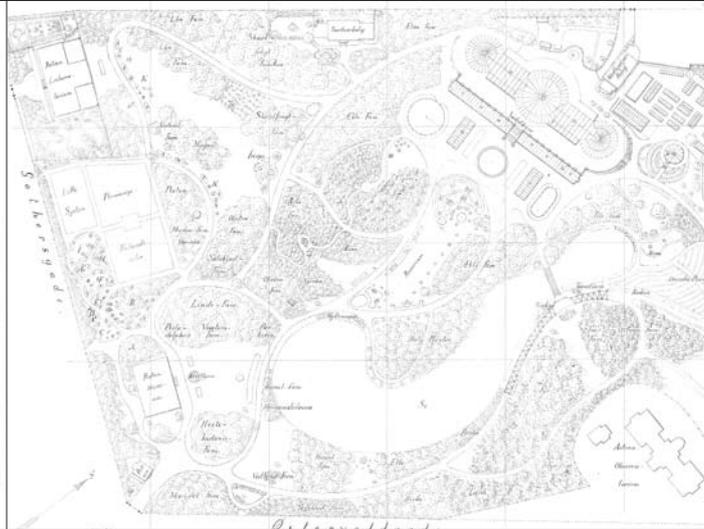
PLAN BOTANISK HAVE CA. 1873 – FLINDT
MÅL 1:4000

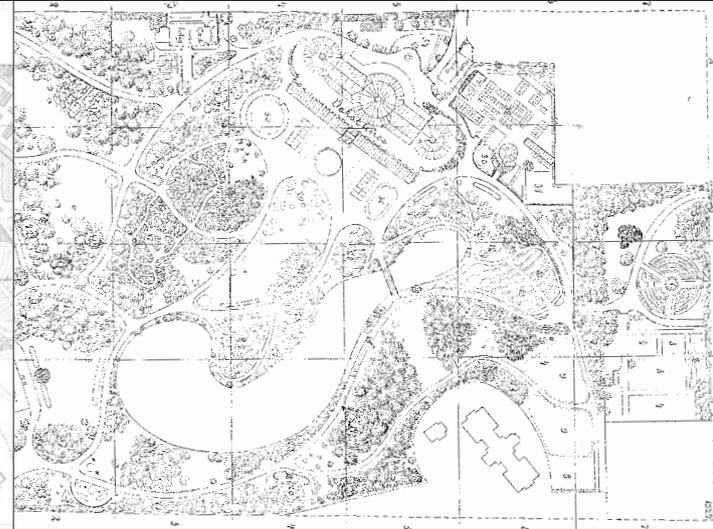
PLAN BOTANISK HAVE CA. 1874 – FLINDT
MÅL 1:4000

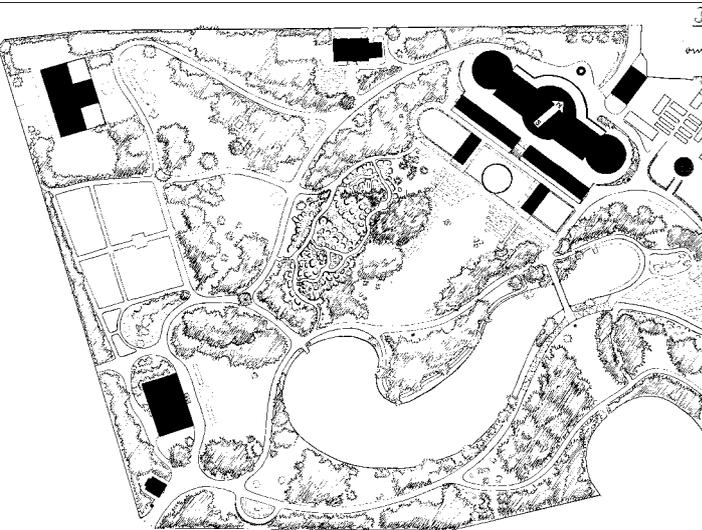
PLAN BOTANISK HAVE CA. 1874
MÅL 1:4000

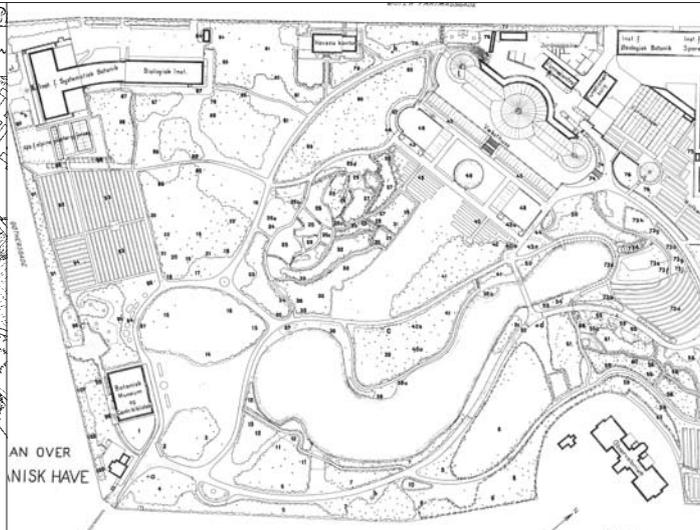
PLAN BOTANISK HAVE CA. 1907
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE CA. 1924
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE CA. 1933
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE CA. 1950'ERNE
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE – UDVIKLINGSPLAN 2009
MÅL 1:4000

Flindt var en ypperlig eksponent for den landskabelige stil, den dominerende havemode sidst i århundredet. Den foreskrev smukt anlagte bugtede stier, som slyngede sig omkring grupper med træer og buske, fritliggende græsplæner med blomstrende bede, søer og udsigtslinjer. Botanisk Have betegnes som et af hans hovedværker.

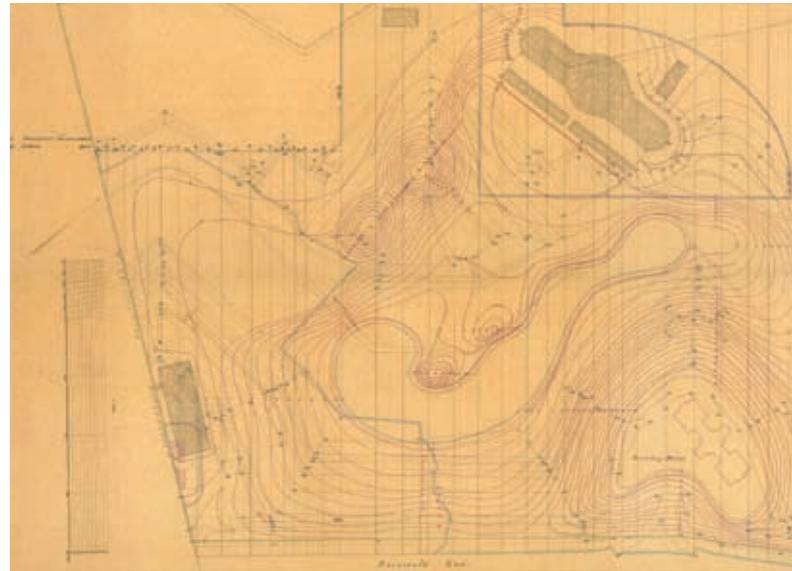
Haven har siden åbningen i 1874 været i kontinuerlig udvikling, i takt med at forsknings-, undervisnings- og formidlingsmetoder har ændret sig. Særligt randzonen mod Gothersgade, Øster Farimagsgade og Sølvgade har til stadighed været i spil. Botanisk Museum var fra starten planlagt placeret ved hovedindgangen på hjørnet af Nør-

re Vold og Gothersgade. Det blev først opført i 1876 og blev ikke som ønsket. Det var fra starten for småt og blev kun åbnet for offentligheden efter særlig ansøgning. I dag søges museets samlinger flyttet til det kommende nye museum og bygningen indrettet til velkomstcenter med skiftende udstillinger, café og butik.

PLAN BOTANISK HAVE CA. 1874 – FLINDT
MÅL 1:4000

PLAN BOTANISK HAVE CA. 1872 – FLINDT
MÅL 1:4000

Allerede i 1888 måtte haven afstå et areal på nordsiden af observatorieskråningen til et jordmagnetisk observatorium. I havens nordvestlige hjørne ved Gothersgade og Øster Farimagsgade måtte haven også afstå ca. 3.000 m² til opførelse af Botanisk Laboratorium. Laboratoriet stod færdigt i 1890, og en samling af nordamerikanske træer måtte ofres.

Samme år måtte haven yderligere afstå et areal til opførelse af den nu gamle Polytekniske Lærestanstalt på hjørnet af Øster Farimagsgade og Sølvgade. Det største indgreb blev foretaget i 1904 ved udvidelse af lærestalten, det nuværende Biologisk Institut. Som erstatningsareal fik haven arealet mellem Geologisk Museum og lærestalten, det nuværende kvarter for etårige urter. Det areal var således ikke en del af havens oprindelige areal.

I nyere tid, i 1950'erne, har haven måttet afstå areal til en bygning for Institut for Molekylær Biologi og Fysiologi. Bygningen blev placeret i forlængelse af Botanisk Laboratorium i havens nordvestlige hjørne mod Øster Farimagsgade. Siden da er der ikke sket indskrænkninger i haven.

I selve haven er der i tidens løb kun sket mindre ubetydelige ændringer og omlægninger af Flindts haveplan. Enkelte plantesamlinger har flyttet plads. Nogle samlinger er blevet reduceret andre forøget i takt med skiftende forskeres videnskabelige projekter og interesser. Staudekvarteret langs Gothersgade har været omlagt, afdelingen for lægeurter længst mod Gothersgade er nedlagt, primært fordi træer og buske langs hegnet og den høje bebyggelse overfor giver for meget skygge.

På arealet mellem staudekvarteret og Botanisk Laboratorium er anlagt en for publikum ikke-tilgængelig lille forøgshave (fortet) med to små drivhuse.

I 1933 blev området foran og omkring det store bassin omlagt efter tegninger af professor, landskabsarkitekt Georg Georgsen.

Under 2. verdenskrig anlagde man beskyttelsesbunkers mellem Botanisk Museum og staudekvarteret langs Gothersgade og langs Øster Farimagsgade. De resterende bunkersanlæg søges nu fjernet og arealerne igen inddraget i haven. Bedene i kvarteret for danske urter neden for observatoriebakken er omlagt flere gange, men ligger stadig inden for de rammer, som er angivet på Flindts plan.

I 1960'erne fik haven midler til anlæg af et større nyt stenparti/morænelandskab på observatorieskråningen ud for det danske kvarter, som skulle vise højalpiner planter. Anlægget blev aldrig funktionsdueligt og har i mange år ligget hen som en ruin og et anlægsprojekt, der ikke er færdiggjort.

På trods af ovenstående ændringer og omlægninger har haven bevaret sin overordnede struktur og karakter, som den var tiltænkt efter Flindts plan. De udførte udskiftninger, reduktioner og forøgelse af de enkelte plantesamlinger og mindre ændringer af delområder har blot været naturlige og nødvendige for at drive en dynamisk botanisk have.

Botanisk Have har nu i mere end 100 år været kendt og berømt verden over for sin forskning, sine værdifulde plantesamlinger og sit smukke og harmoniske anlæg. De seneste år har der imidlertid manglet resurser til vedligeholdelse af haven, hvilket nu har sat sit præg på haven, der viser tydelige tegn på forfald.

Haven er som del af Københavns gamle fæstningsværk delvist fredet som fortidsminde. Hele haven blev i 1977 fredet efter den til enhver tid gældende naturfredningslov.

PLAN BOTANISK HAVE – UDVIKLINGSPLAN 2009
MÅL 1:2000

INDSATSONRÅDER

1 HOVEDINDGANGEN	7 OMRÅDET SYD FOR DET STORE VÆKSTHUS
2 INFORMATIONSOMRÅDE/UDSTILLING	8 DET DANSKE KVARTER
3 STAUDEKVARTERET	9 STENPARTI/MORÆNELANDSKAB
4 NYT KVARTER TIL LÆGEURTER	10 OBSERVATORIEHØJEN
5 MATERIALEPLADS	11 SØEN
6 STENHØJENE	

GRUNDLAG FOR ISTANDSÆTTELSE

LOCUS AMOENUS OG GENIUS LOCI

Ved istandsættelse af haven er det overordentlig vigtigt, at dens ånd og karakter bevares. Haven skal stadig være et dejligt sted at opholde sig. Locus amoenus (et dejligt sted) kaldte de gamle romere det. Terrænets former skaber stedets grundlæggende udformning. Bygninger, skovplantninger og høje busketter skaber stedets rum. Enkeltstående træer fremhæver perspektivet i udsigtslinjer. Vandflader, græsplæner, blomsterbede, skulpturer og bænke giver variationer i havens rum som gulvtæpper, møbler og udsmykning i en bolig. En sammenkobling af alle disse elementer skaber tilsammen havens ånd, genius loci. Det lykkedes ualmindelig godt for H.A. Flindt at skabe grundlaget for et dejligt sted, der i tidens løb har fået sin helt egen ånd. Hver eneste plante har en nøje forudbestemt placering og en særlig historie. Hver eneste plante er forsynet med et dansk og latinsk navn, der beskriver plantens botaniske tilhørsforhold. Ingen er i tvivl om, at Botanisk Have er noget helt specielt og adskiller sig markant fra byens andre grønne anlæg. Sådan skal Botanisk Have stadig opleves efter istandsættelsen.

INDSATSOMRÅDER

Det har overordnet været meget vigtigt at skabe sikkerhed for, at Botanisk Have **ikke** indgår som en del af konkurrencen om det nye museum.

Indsatsområdet for udviklingsplanen er vist på modstående side. Arealet ud for Gothersgade 140, Øster Farimagsgade 2A, en smal strimmel jord mellem 2A og Palmehuset mod Øster Farimagsgade, trekantarealet mellem Palmehuset, 2D (Sølvtorvskomplekset) og arealet langs Sølvgade mellem Sølvtorvskomplekset og Geologisk Museum mod

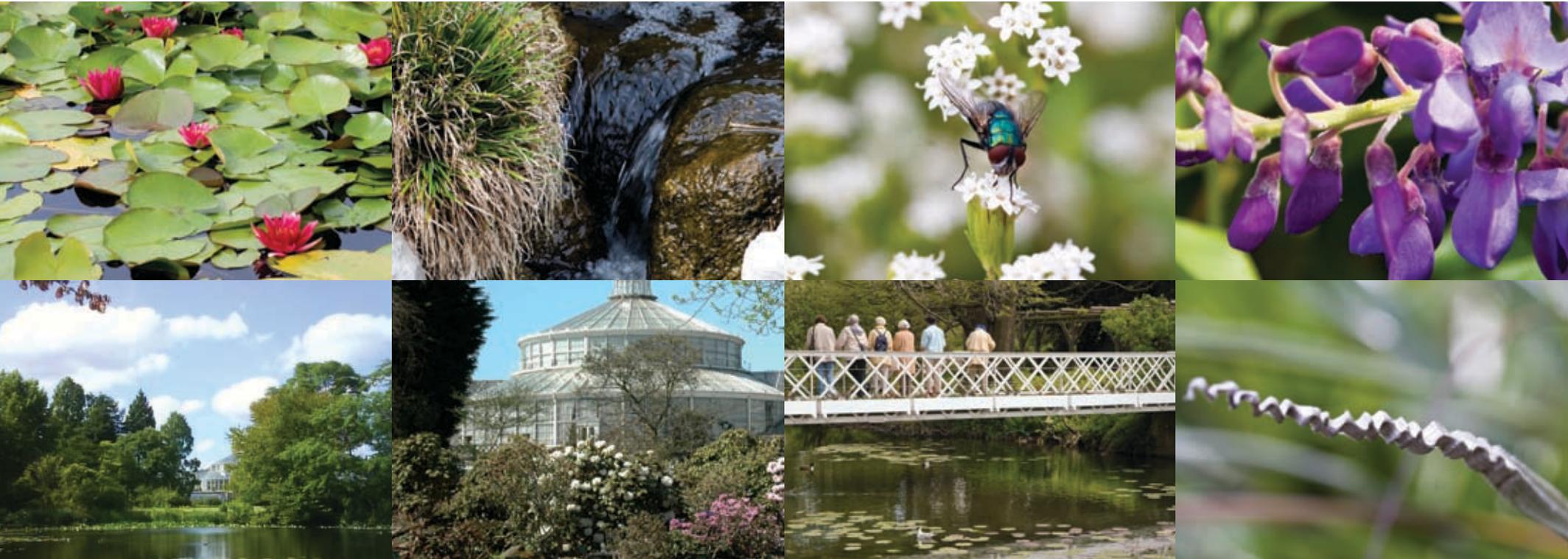
Sølvgade er ikke medtaget og behandlet i udviklingsplanen, fordi disse arealer indgår i den kommende idékonkurrence. Det har været det muliges kompromis i forhandlingerne med myndighederne for at give præcise rammer for udskrivning af idékonkurrencen.

Øster Farimagsgade 2D er havens anden indgang. Trekantområdet er præget af mange forskellige senere tilbygninger af højst forskellig kvalitet og er mildest talt meget uskønt. En ny museumsplan på dette sted ville være til gavn for denne del af haven.

Arealet mellem Sølvtorvskomplekset og Geologisk Museum, der rummer havens samling af etårige urter, er naturligvis en del af haven, men er ikke en del af havens fredning. Ifølge myndighederne er det imidlertid overvejende usandsynligt, at der gives tilladelse til en bygning over jorden på dette sted, da der er stærke holdninger til, at det grønne sammenhæng mellem Østre Anlæg og Botanisk Have skal bevares.

Skulle arealet mod forventning blive inddraget i planerne for det nye museum, kunne planterne uden større besvær placeres i bede langs kanten af havens græsplæner, som det i øvrigt var tilfældet ifølge de oprindelige planer.

Med dette kompromis kan haven således beskyttes og afskærmes effektivt, når museets ombygnings- eller udbygningsplaner iværksættes.

H.A. FLINDTS PLANER OG JOHAN LANGES VEJVISER

Det overordnede plangrundlag for udformning af den nye udviklingsplan har været Flindts mange planer og skitser, den i Langes vejviser trykte plan samt de eksisterende forhold i haven.

Planen i Langes vejviser viser havens endelige udformning ved åbningen i 1874.

Sammenligning mellem denne plan og de eksisterende forhold viser, at der i havens lange historie kun er sket mindre og ubetydelige ændringer og primært i havens randzoner langs Gothersgade, Øster Farimagsgade og Sølvgade. Det er i havehistoriske sammenhænge helt unikt, at der stadig findes et så righoldigt og vel-dokumenteret plangrundlag, beskrivelser af havens udformning og idégrundlag, især Langes detaljerede vejviser, samt fotografisk dokumentation helt tilbage fra anlægsperioden. Langt den overvejende del af havens værdifulde samlinger af buske og træer findes stadig på samme sted, som vejviseren beskriver, omend mange af samlingerne trænger til udskiftning og uddynding.

Flindts overordnede stinet ligger stadig nærmest intakt. Der er således ikke behov for en restaurering af Flindts plan, men blot en nænsom opretning af stiernes kurvede forløb. Enkelte steder vil retablering af sløjfede, mindre stiforløb kunne gøre haven mere tilgængelig for gangbesværede.

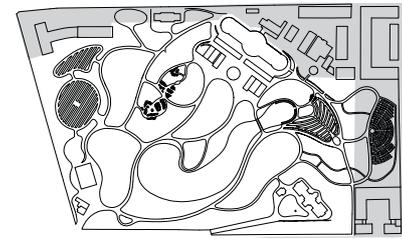
Randzonen langs Gothersgade omlægges i et formsprog, der harmonerer med Flindts plan.

Etablering af et haverum til skiftende udstillinger vil kunne forbedre og understøtte SNM's strategi for en bredere og mere nutidig formidling. Omlægning af staudekvarteret og etablering af et nyt kvarter til lægeurter udføres ligeledes for at tilpasse haven samtidens krav til undervisning, forskning, formidling og tilgængelighed.

En retablering af grusarealet omkring bassinet foran Palmehuset vil give mulighed for udstilling af havens subtropiske planter i sommerhalvåret. Arealets centrale placering gør det velegnet til afholdelse af særlige uden-dørsarrangementer som mindre koncerter, receptioner, åbning af særudstillinger m.m.

PLAN BOTANISK HAVE – UDVIKLINGSPLAN 2009
MÅL 1:2000

UDVIKLINGSPLANENS INDSATSOMRÅDER

STIER

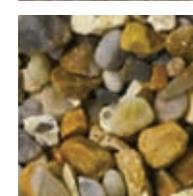
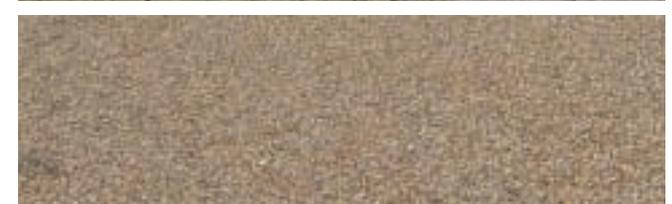
Havens overordnede stinet fører den besøgende rundt til forskellige kvarterer og plantesamfund. Fra hovedstien findes afstikkere til de enkelte kvarterer, hvor stierne er lidt smallere, og belægningens overflade skifter fra mosaiksten til grus eller træflis.

Overordnet er havens stinet i dårlig forfatning. Der er ikke sammenhæng i valget af belægningstyper, der varierer tilfældigt mellem grus, asfalt, betonsten, granit, sandsten, ølandssten m.m. Mange steder er stierne ikke fremkommelige for gangbesværede og kørestolsbrugere. Nogle steder afgrænses hovedstierne af brosten, andre steder af granit- eller betonkantsten, træstammer i mange forskellige dimensioner, kampesten m.m. Afgrænsning mellem græsplæner og stier skal mange steder kantskæres med håndkraft, hvilket gør arbejdet med vedligeholdelse af stier og pleje af græsarealerne omkostningstungt, besværligt og upræcist.

Alle havens hovedstier tænkes belagt med asfalt, der gives en overfladebehandling med gule majssten, så stierne fremtræder som grusbelægninger. Alle stier afgrænses mod plæner, bevoksninger og bede af jernkantbånd, som giver en skarp afgrænsning og giver mulighed for igen at skabe det smukke kurvede og præcise forløb af stierne, som ses på de gamle planer og fotografier, og som var så karakteristisk et særkende for datidens havemode. Kantafgrænsningen med jernkantbånd og asfaltbelægningen vil lette den fremtidige vedligeholdelse og pleje ganske betydeligt.

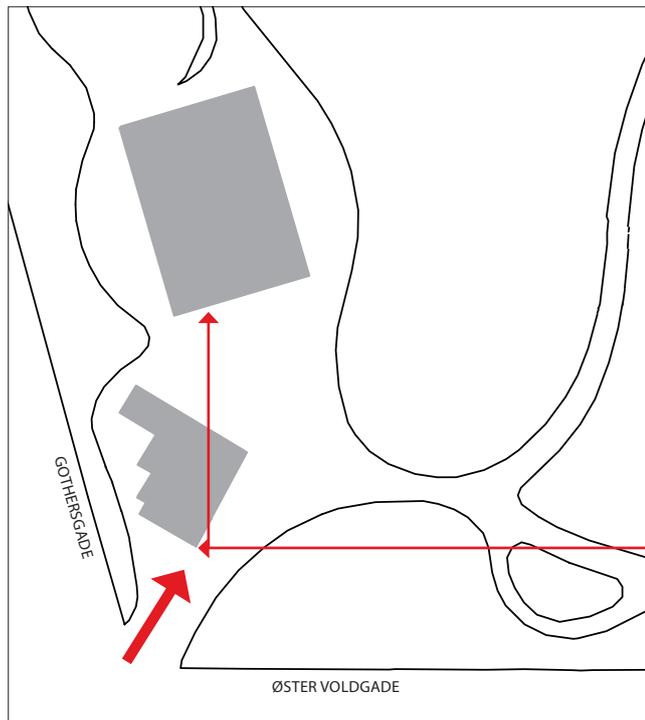
De sekundære mindre stier får en mere varieret overflade tilpasset det enkelte kvarter. F.eks. kunne stier i skovbevoksninger belægges med træflis, stier i staudekvarteret med grus og stier i stenhøjene med mosaiksten.

Alle stiers og pladsers overfladeafvanding gennemgås og repareres. Nedløbsbrønde og øvrige brønde forsynes med nye riste.

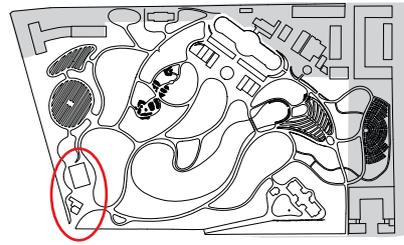

HOVEDINDGANGEN

Hovedindgangen ved Nørre Port, på hjørnet af Øster Voldgade og Gothersgade, fremtræder i dag som en underordnet og meget lidt imødekommende indgang til haven. Særligt omgivelserne omkring portnerhuset og Botanisk Museum virker uvenlige med forvirrende hegn og adgangslåger, cykelskure, bilparkering for museets personale, overordentlig varierede belægningstyper og bag museet en samling bunkers fra krigens tid.

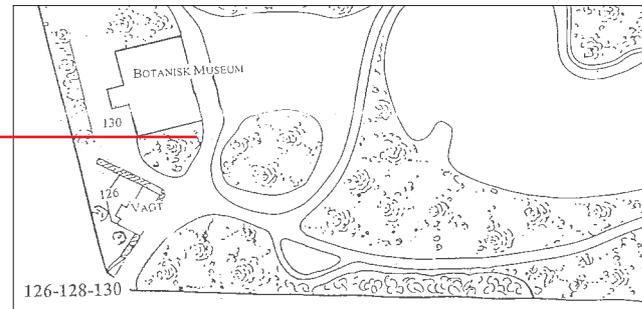
HOVEDINDGANGEN
MÅL 1:1000

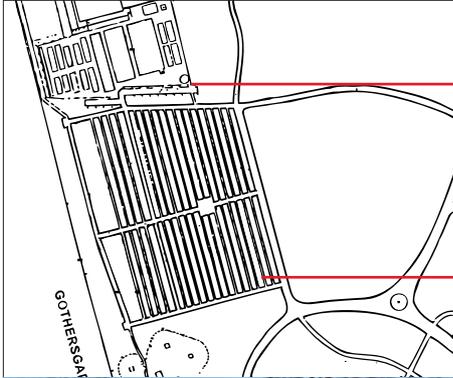
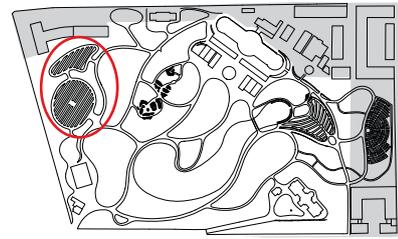

SNM ønsker at flytte museets nuværende funktioner. I stedet tænkes bygningen indrettet til nyt velkomstcenter med udstillingsrum, skoletjeneste, butik og café.

Portnerboligen tænkes indrettet til publikums-information og salg af planter og frø fra haven. Ombygningen indgår som del af det samlede konkurrenceprogram, men ønskes fremrykket mest muligt og om muligt samtidig med istandsættelse af haven.

Botanisk Have har længe manglet et veldefineret mødested for skoleklasser, børnehaver og andre, som har sat hinanden stævne i haven. Hertil er beliggenheden lige inden for havens hovedindgang mellem portnerhuset og museumsbygningen ideel. Arealet tænkes indrettet med borde og stole, hvor skolebørn kunne indtage deres medbragte mad. Andre gæster kunne blive betjent fra caféen. Mellem museumsbygningen og staudekvarteret nedlægges de gamle bunkers. Her etableres et mindre haverum, som er tiltænkt skiftende udstillinger, en formidlingshave som bl.a. kunne være en 'appetitvækker' til museets forskellige særudstillinger.

NYT STAUDEKVARTER OG KVARTER FOR LÆGEURTER
MÅL 1:1000

STAUDEKVARTERET

Staudekvarteret har i tidens løb været under kontinuerlig forandring, og bedet til lægeurter, som lå længst ud mod Gothersgade, er helt forsvundet. Stierne mellem bedene

er for smalle, de uskønne betonbelægningssten trænger til fornyelse, og kvarteret, som i høj grad har publikums bevågenhed, mangler siddepladser.

Staudekvarteret gives en ny form, som harmonerer bedre med havens øvrige former, og omgives af en hæk eller et busket, så haven er bedre afskærmet mod Gothersgade. Samtidig trækkes bedet længere ind i haven, så planterne får mest muligt lys, da de relativt høje bygninger i Gothersgade kaster skygge på arealet længst ud mod gaden. Af samme grund måtte lægeurtebedet opgives.

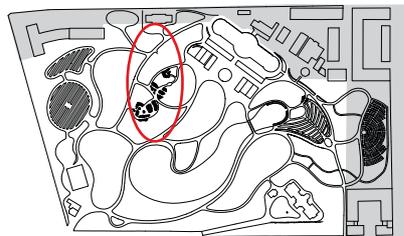
For at gøre haverummet mere publikumsvenligt opsættes en sydvendt pergola med bænke.

NYT KVARTER TIL LÆGEURTER OG ANDRE NYTTEPLANTER

De første botaniske haver opstod i renæssancen, også i Danmark. Man havde behov for at studere og dyrke planter, som havde helbredende egenskaber og kunne anvendes til fremstilling af medicin.

Derfor var den nye botaniske have i sine første år også studiehaven for medicinstuderende og er det stadig for farmaceutstuderende. De seneste år har studiet af lægeurter fået en renæssance som alternativ til syntetisk fremstillet medicin. Der er ligeledes udkommet en lang række bøger om lægeplanter, hvorfor det er relevant igen at gøre denne gruppe af planter i haven mere synlig.

Mellem staudekvarteret og Gothersgade 140 ligger en lille forsøgshave og to mindre drivhuse, som er lukket for publikum. Den forskning, som foregår her, kunne flyttes til et andet sted i haven og arealet igen inddrages i den offentligt tilgængelige have. Her tænkes så anlagt et nyt kvarter til lægeurter.

MATERIALEPLADS

Enhver have har behov for plads til haveaffald, kompost, muld, sten, grusmaterialer m.m. Arealet mellem Øster Farimagsgade 2A og 2B anvendes i dag til materialeplads. Pladsen er dog ikke indrettet hensigtsmæssigt og er for lille. Tilkørselsforhold fra Øster Farimagsgade for lastbiler fungerer trafikalt tilfredsstillende.

Arealet omdisponeres og udvides en smule ind i haven mod syd og indrettes mere hensigtsmæssigt. Den private have ved den tidligere embedsbolig i overgartnerboligen nedlægges helt, og det smukke, gamle hus gøres igen mere synligt i haven, som det også vises på en af Flindts planer.

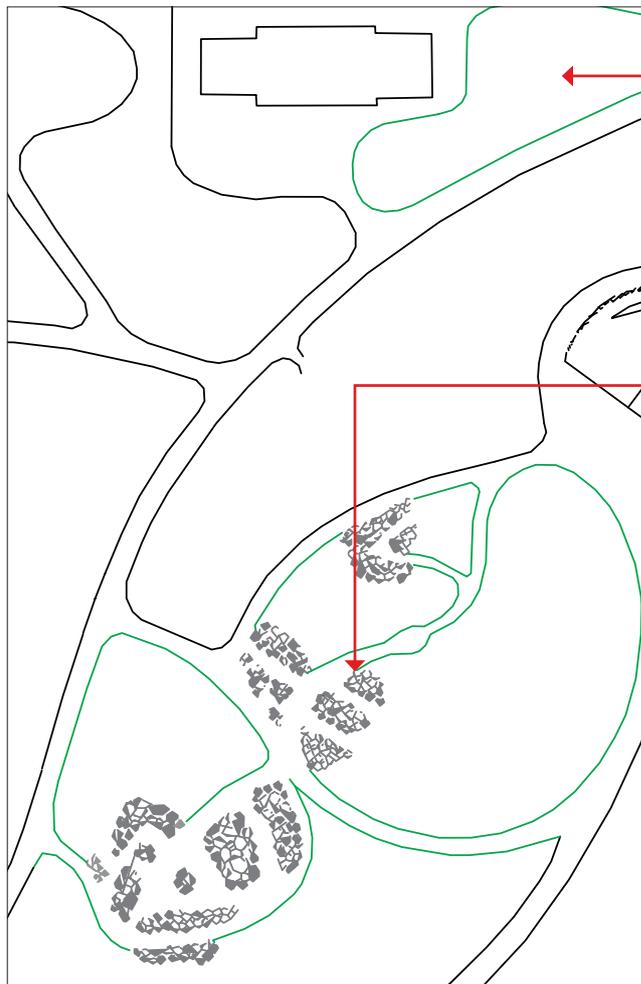
STENHØJENE

Stenhøjene skal primært vise den alpine flora. Også her er stibelægninger, trapper og kantafrænsninger af højst forskellig karakter og kvalitet.

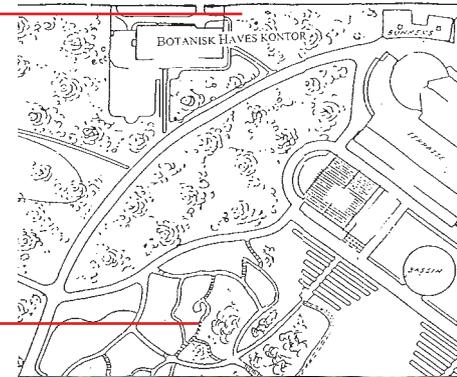
Det ser ud, som om den oprindelige belægning har været udført med mosaiksten (små granitsten) eller ølandssten.

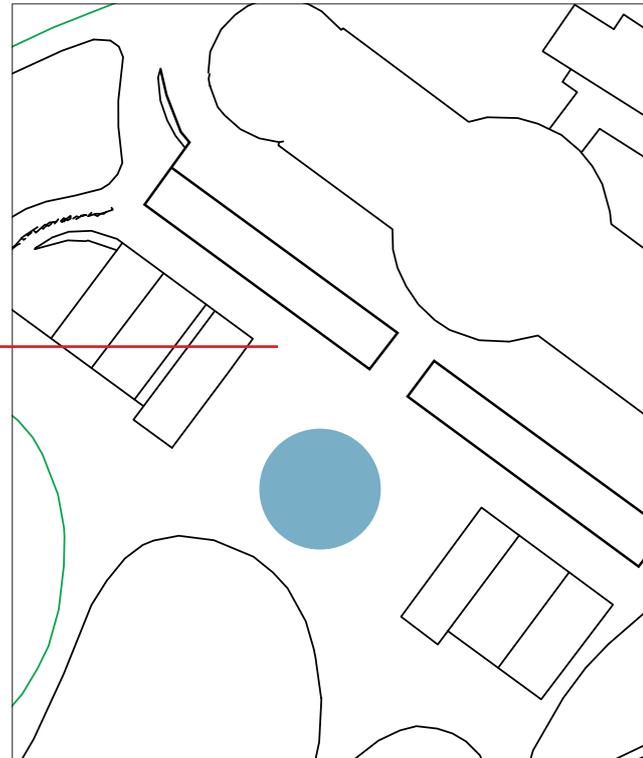
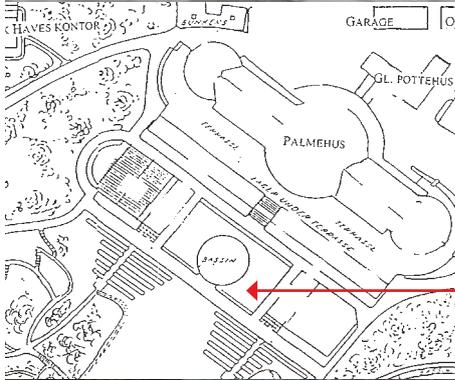
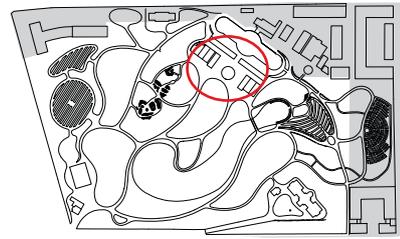
Alle belægninger og trapper lægges om, og stenhøjene gøres så tilgængelige som muligt for dårligt gående og handicappede. Mosaiksten tænkes anlagt på alle stenhøjenes små stier. De små granitsten er et holdbart og smukt materiale, som er velegnet og let at tilpasse kuperet og relativt stejlt terræn.

De fleste trapper er opbygget med granittrin. Alle trapper sættes om, og ikke-granitsten udskiftes til granit, så harmonien og balancen i materialevalget forenkles og underordner sig beplantningen.

MATERIALEPLADS OG STENHØJE
MÅL 1:1000

OMRÅDET SYD FOR PALMEHUSET
MÅL 1:1000

OMRÅDET SYD FOR PALMEHUSET

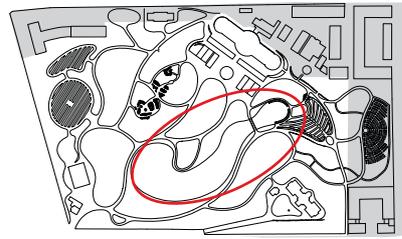
Igen er belægningsmaterialerne af højst forskellig karakter og kvalitet. Der findes betonsten i alle afskygninger, former og farver, ædle ølandssten, grus m.m. Arealet omkring spejlbassinet er omlagt flere gange og omkranses nu af en lille buksbomhæk og store græsflader. Det er forholdsvist dyrt at vedligeholde.

Da haven samtidig mangler et centralt og smukt beliggende areal til udstilling af subtropiske planter i sommerhalvåret og areal til afholdelse af f.eks. mindre koncerter og receptioner, tænkes græs, fliser og buksbomhække fjernet og i stedet anlagt en stor grusflade. Området var oprindeligt tiltænkt disse funktioner og er vist på de oprindelige tegninger.

Syd for spejlbassinet anlagdes i 1930'erne en ny rosenhave, som blev nedlagt i efteråret 2008. Dels er roser som bekendt meget plejekrævende, og samtidig bestod rosensamlingen overvejende af sorter, som kan ses og studeres mange andre steder uden for haven. Det er i en tid med knappe resurser til vedligeholdelse og pleje vigtigt, at Botanisk Have fokuserer skarpt på sine kernekompetencer og formål. Havens hovedformål er at vise den vilde og truede flora, dvs. at vise oprindelige arter og sorter af bl.a. roser. Disse vises andetsteds i haven.

Adgangsforholdene til væksthuse på hver side af spejl-bassinet er meget uhensigtsmæssigt indrettede. Særligt er tilkørselsforholdene til væksthuset længst mod vest meget vanskelige.

Disse tilkørselsforhold forbedres ved anlæg af en ny tilkørselsrampe og udskiftning og ombygning af en eksisterende støttemur af betonfliser. Betonfliserne udskiftes med kampesten, som kampestensmurene er udført andre steder i haven.

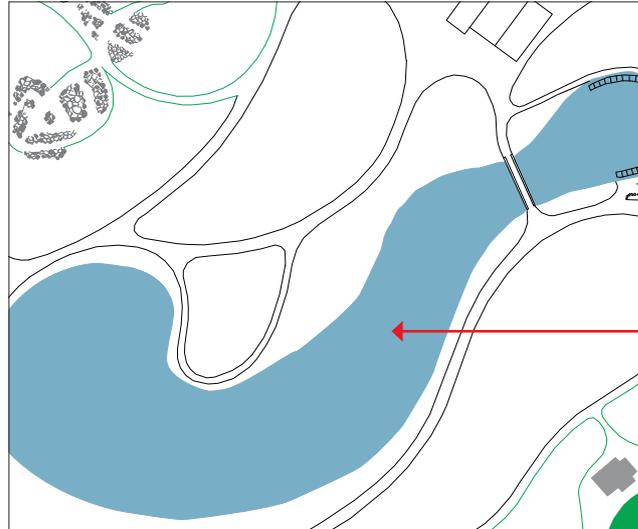

SØEN

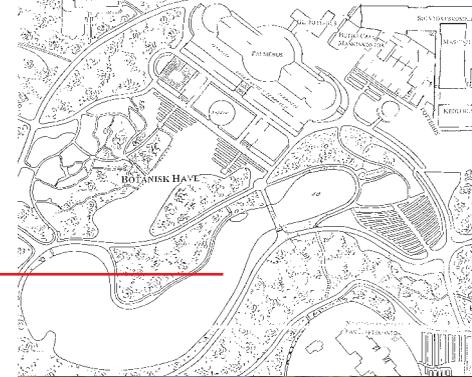
Søens størrelse og centrale placering giver haven en særlig karakter og har med sin spejlende effekt og sit livgivende vand en særlig tiltrækningskraft på mennesker og dyr. Der er i og omkring søen altid et vederkvægende fugleliv, og mange tilfældigt udsatte skildpadder overlever i søen. I dens nordlige ende er anlagt bassiner, som viser forskellige vandplanter.

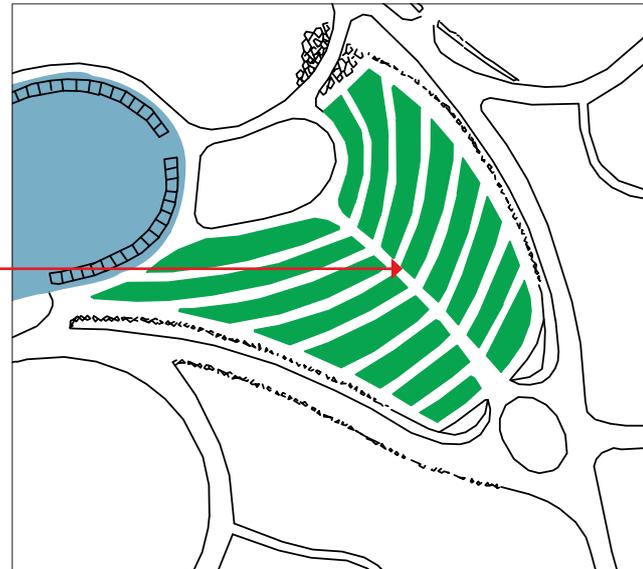
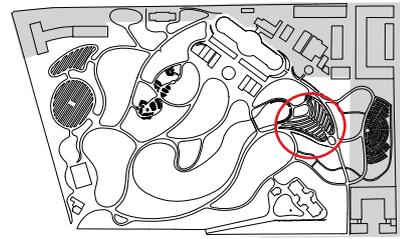
Søens kanter har i tidens løb været udført med forskellige materialer og konstruktioner. Størstedelen består af kampesten. Gamle risfaskiner og granpæle er efterhånden rådnet væk, og stenkanterne er visse steder skredet sammen. Kanten hele vejen rundt repareres og opbygges med kampesten for at give søkanten et ensartet og harmonisk udtryk.

Søen har aldrig været rensset op for slam og sedimenter. Det ville være uhensigtsmæssigt ikke at undersøge muligheder for og omkostninger ved oprensning af søen i forbindelse med en generel istandsættelse af haven. Slamprøver viser en forurening med bl.a. tungmetaller forårsaget af storbyluftens generelle forurening. Intet tyder imidlertid på, at søen er ved at gro til, og søens økologiske balance vurderes at være stabil. På denne baggrund skønnes det ikke nødvendigt eller hensigtsmæssigt at oprense søen de næste mange år.

SØEN
MÅL 1:2000

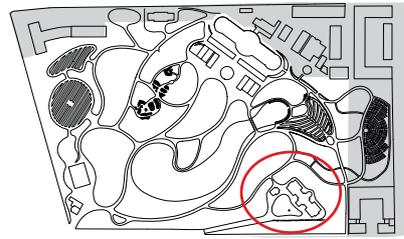

DET DANSKE KVARTER
MÅL 1:1000

DET DANSKE KVARTER

Det danske kvarter med en værdifuld samling af vilde danske planter har i hele havens historie haft sit faste opholdssted. Plantebedene er imidlertid omlagt flere gange. Stendigerne, der indrammer kvarteret mod øst og mod vest, trænger til at sættes om. Stierne og tilgængeligheden til bedene er i dag helt uacceptable både for havens gartnere og publikum. Også her er belægningsmaterialerne meget forskellige og i så dårlig forfatning, at man skal passe på ikke at falde.

Alle stier lægges om, og bedene indrammes med jernkantbånd for at lette den fremtidige vedligeholdelse og fastholde præcise afgrænsninger af bedene.

STENPARTI/MORÆNELANDSKAB

Det forholdsvis nye stenparti/morænelandskab med rislende kilder neden for observatoriehøjen anlagt i 1960'erne har som tidligere nævnt aldrig fungeret efter hensigten og har de seneste år henligget som et uafsluttet byggeprojekt. Anlægget består af en mindre samling af betonstøbte bassiner og større klippelignende kampesten. Betonbassinerne fjernes.

NY GROTTE

De mange store kampesten kunne f.eks. genanvendes og opbygges til en grotte med rislende vand og tilgroet med mos, bregner m.m. Grotten var et yndet motiv i datidens romantiske haver. Ved at beplante grotten kunne haven vise sammenhængen mellem de primitive planter og deres afhængighed af og oprindelse i vand, og dermed få disse beslægtede planter samlet til taksonomiske formål (identificering og klassificering af planter).

OBSERVATORIEHØJEN
MÅL 1:1000

OBSERVATORIEHØJEN

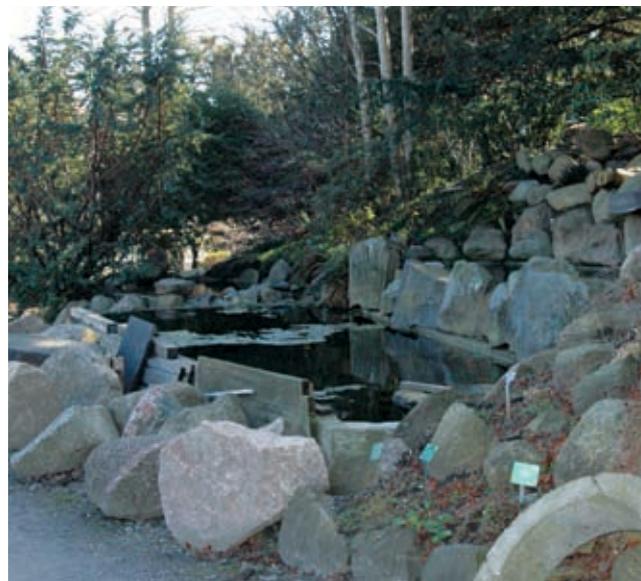
Det smukke, gamle observatorium er placeret på områdets højeste punkt og rummede ud over observatoriet to embedsboliger. Arealerne omkring bygningen var anlagt som private haver til boligerne og har ikke tidligere været alment tilgængelige for offentligheden.

Havearealerne omkring bygningen indarbejdes som en integreret rekreativ del af Botanisk Have.

Hegnet mellem observatoriet og haven og det smukke smedejernshegn langs rampen op til observatoriet flyttes i stedet ned langs Øster Voldgade og føres frem til Geologisk Museum.

Med lidt nænsom fældning og beskæring af træer vil observatoriets kobberkuppel set fra haven og vuet ind over København atter blive synlige.

Samtidig kan en ny sekundær indgang til haven åbnes lige over for Rosenborg Slot via den eksisterende rampe op til observatoriet.

HAVENS PLANTNINGER

Som tidligere nævnt ligger langt den overvejende del af havens værdifulde plantesamlinger nøjagtig på samme sted, hvor de blev planlagt ifølge Flindts planer og Langes vejviser. Mange værdifulde træer og buske trænger imidlertid til udskiftning. Mange af plantningerne trænger til udtynding, og fine, planlagte udsigtslinjer i haven fremtræder i dag diffuse eller er helt forsvundet.

Med nænsom fældning, beskæring og indplantning genskabes disse udsigtslinjer. Dette arbejde kræver imidlertid stor indsigt og ekspertise. Derfor udføres dette arbejde af havens egne højt kvalificerede gartnere i tæt samarbejde med havens chefgartner og landskabsarkitekt for at undgå mindst mulig skade på det værdifulde plantemateriale.

Det vil med hjælp udefra blive nødvendigt at få opformeret en række sjældne planter af materiale fra havens eksisterende træer for at kunne bevare de oprindelige naturindsamlinger, der nu bl.a. pga. Rio-konventionen kan være vanskelige at få fat på igen. Desuden vil det blive nødvendigt at støtte havens gartnere med kvalificeret hjælp udefra.

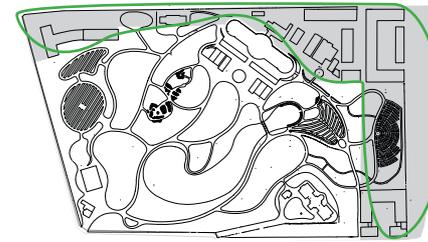

PLAN BOTANISK HAVE – UDVIKLINGSPLAN 2009 UDSIGTSLINJER
MÅL 1:4000

INVENTAR

Der vil i en kommende detailprojektering blive fastlagt en overordnet designlinje, der sikrer, at havebænke, -stole, -borde, affaldskurve, pletter, plantebaljer m.m. fremtræder i et gennemgående design, der er nøje afstemt efter Botanisk Haves særlige egenart. I udviklingsplanen er derfor afsat et rådighedsbeløb til indkøb af nyt inventar.

OMRÅDER UDEN FOR UDVIKLINGSPLANENS RAMMER

Der er tidligere gjort rede for, hvorfor trekantarealet mellem Palmehuset, Øster Farimagsgade og Sølvtravskomplekset samt arealet mellem Sølvtravskomplekset og Geologisk Museum ikke er behandlet i udviklingsplanen. Trekantarealet indeholder bl.a. en række bygningsfaciliteter for gartnerpersonalet og en række væksthuse, som er strengt nødvendige for opretholdelse af udstillingsvæksthusenes samlinger samt for opformering af plantemateriale til haven. Både gartnerfaciliteter og væksthuse er utidssvarende og skal istandsættes. Disse istandsættelsesarbejder vil blive indarbejdet som krav i det endelige konkurrenceprogram for det nye museum og vil indgå som en del af de kommende store ombygninger af SNM.

Istandsættelse af det fine gamle smedejernshegn rundt om hele karreen hører under Universitets- og Bygningsstyrelsens (UBST) område og udføres og finansieres af denne styrelse. Hegnet vil være færdigrestaureret samtidig med en istandsættelse af haven.

BELYSNING

Havens stier har aldrig været oplyste, da haven kun er åben for publikum i dagtimerne. Da haven på grund af sit særlige formål også fremover vil opretholde disse åbningstider, skønnes det hverken nødvendigt eller ønskeligt at etablere belysning i haven. I stedet ønskes belysning på havens bygninger behandlet i forbindelse med museets forestående ombygninger. Der vil dog i forbindelse med istandsættelse blive nedlagt trækrør langs alle hovedstier og opholdspladser som forberedelse til elinstallationer.

DESIGNPROGRAM FOR SNM

Der er fra havens side ønske om større overvågning af sjældne planter for at hindre tyveri, særligt fra væksthuse, samt bedre skiltning.

Da museet arbejder med en samlet, ensartet og sammenhængende strategi for overvågning, formidling og skiltning er disse emner ikke behandlet i udviklingsplanen, da havens ditto naturligvis skal koordineres med det øvrige museum. F.eks. skal skiltningen i haven ensrettes, så der går en rød tråd gennem hele museet for at styrke den visuelle kommunikation.

PLAN BOTANISK HAVE – UDVIKLINGSPLAN 2009
MÅL 1:2000

ØKONOMI/TIDSPLAN

Budget og tidsplan for istandsættelse af haven er udarbejdet i forbindelse med fondsansøgningen.

E1273 A.
B002

AMARY

ZEPHYRANTHES
CANDIDA

HVID ZEFYRBLOMST
ARGENTINA, URUGUAY

ANVENDT LITTERATUR OG UNDERSØGTE ARKIVER

LITTERATUR

Bruun, Svend og Axel Lange: *Danmarks Havebrug og Gartneri til Aaret 1910*, Botanisk Have i København p. 297 ff., Kjøbenhavn og Kristiania 1920

Butzin, F. m.fl.: *The Berlin-Dahlem Botanic Garden*, Botanic Garden and Botanical Museum, Berlin-Dahlem 1993

Friis, Ib og Leif Blohm Edlefsen: *Oversigt over Botanisk Haves plantesamling*, Institut for Systematisk Botanik, København 1970

Hansen Ostenfeld, C.: *Botanisk Have gennem 50 Aar. 1874-1924*, København 1924

Jürgensen, Andreas og Gertrud Købke Sutton (red.): *Trilogi: Kunst-Natur-Videnskab*, Odense 1996

Kjærgaard, Peter C. (red.): *Dansk naturvidenskabs historie*. Bind 3: *Lys over landet. 1850-1920*, Århus 2006

Lange, Johan: *Erindringer fra Universitetets Botaniske Have ved Charlottenborg 1778-1874*, Kjøbenhavn 1875

Lange, Johan: *Vejviser i Universitetets nye botaniske Have*, Kjøbenhavn 1875

Nørby, Ghita, Jette Dahl Møller og Ebbe Kløvedal Reich: *Botanisk Have – en oase i storbyen*, København 1996

Olsen, Olaf: *Oase i byen*, København 1970

Olsen, Ragna Heyn: *'At forene det nyttige med det videnskabelige'*. Københavns Universitets forhold til staten illustreret vha. *Botanisk Haves og naturvidenskabernes udflytning til Nørrevold 1850-1890*, Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet, Institut for Historie, nov. 2001

Pedersen, Anton (red.): *Nordisk illustreret Havebrugsleksikon*, Botaniske Haver p. 235 ff., 5. udg., bind 3, København 1948

Raunkiær, C.: *Vejledning i Universitetets botaniske Have, navnlig dennes biologiske Grupper*, Kjøbenhavn 1907

Salto Stephensen, Lulu: *Danmarks havekunst*, bind 2: *1800-1945*, København 2001

ARKIVER

Botanisk Have
Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger, Flindts arkiv
Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedsamlingen
Københavns Bymuseum, billedarkivet
Nationalmuseet, Danmarks Nyere Tid
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
Statens Museum for Kunst, Den Kongelige Kobberstiksamling

ANVENDTE FOTOS

SNM's fotoarkiv
Landscape Visions
D25

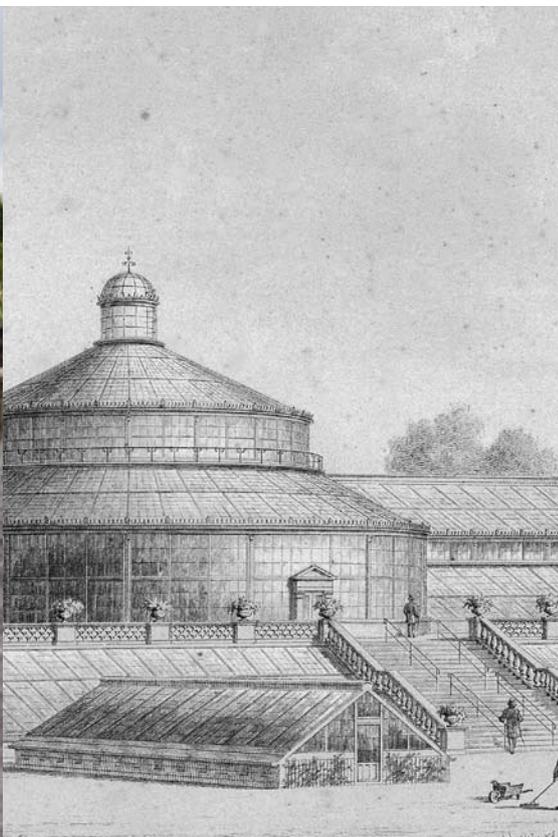

UDARBEJDET 2009

LANDSCAPE VISIONS & STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
LAYOUT D25

LANDSCAPE VISIONS
LANDSKABSARKITEKTER MAA MDL
JENS HENDELIOWITZ
FUNKEVEJ 30
DK- 3400 HILLERØD
+45 4825 2223
+45 3068 3875

UDVIKLINGS- OG
FORNYELESPLAN
2009 UDARBEJDET AF
LANDSCAPE VISIONS & STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM